

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕФЕКТИВНОГО І СТАЛОГО РОЗВИТКУ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА

Проведено аналіз виробництва м'яса великої рогатої худоби в Житомирській області у динаміці, розглянуто проблеми становлення та розвитку галузі м'ясного скотарства в регіоні та запропоновано основні напрями ефективного і сталого розвитку галузі з урахуванням регіональних особливостей.

Постановка проблеми

Для вирішення проблеми сталого розвитку аграрного сектору економіки та забезпечення продовольчої безпеки країни особливо важливе значення мають галузі, що виробляють найбільш цінний продукт харчування – м'ясо великої рогатої худоби. Надзвичайно складна ситуація з виробництвом м'яса великої рогатої худоби склалася в Житомирській області. Тому проблема виробництва м'яса великої рогатої худоби в сільськогосподарських формуваннях Житомирської області за рахунок інтенсивного розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства потребує свого вирішення.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

Питанням функціонування ринку м'ясного скотарства, ефективності скотарства, вдосконалення технологій і селекційної роботи в галузі, організації кормовиробництва присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених. Серед них наукові розробки: В.Я. Амбросова, О.Л. Білозерського, В.П. Бурката, П.С. Березівського, В.П. Долинського, М.В. Зубця, М.П. Коржинського, В.Я. Месель-Веселяка, В.М. Микитюка, Л.Д. Павловської, Б.С. Прістера, В.Г. Рижкова, Ю.І. Савченка, П.Т. Саблука, Г.Т. Шкурина, П.В. Щепієнка та ін. Однак не в повній мірі вирішуються проблеми розвитку галузі м'ясного скотарства з урахуванням регіональних особливостей Житомирської області.

Мета дослідження

Аналіз стану розвитку галузі м'ясного скотарства в Житомирській області та визначення основних напрямів ефективного і сталого розвитку м'ясного скотарства з урахуванням еколого-економічних особливостей регіону.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішити такі **завдання** :

- ♦ провести аналіз виробництва м'яса великої рогатої худоби в Житомирській області у динаміці;
- ♦ проаналізувати виробництво м'яса великої рогатої худоби в досліджуваному регіоні за категоріями господарств;
- ♦ провести аналіз сучасного стану розвитку галузі м'ясного скотарства в регіоні;
- ♦ розробити основні напрями ефективного і сталого розвитку м'ясного скотарства в Житомирській області з урахуванням екологічних аспектів.

Об'єктом дослідження є процеси виробництва м'яса великої рогатої худоби та розвиток галузі м'ясного скотарства в умовах досліджуваного регіону.

Методологія та методика дослідження. Методологічною основою дослідження є концептуальні положення економічної теорії з питань виробництва, ринкових відносин, діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних явищ, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених. Для вирішення завдань застосовувались різні методи дослідження: абстрактно-логічний, монографічний, статистико-економічний, розрахунково-конструктивний, балансовий, графічний та ін.

Результати досліджень

Одним з головних чинників сталого розвитку аграрного сектору економіки є забезпечення ефективності галузі тваринництва. Адже саме в цій галузі створюються державні продовольчі та експортні ресурси, які можуть використовуватися як фактори економічного і політичного впливу на інші держави, можуть бути гарантом незалежності внутрішнього ринку від імпорту

продукції тваринницького походження.

Як свідчать науковці [2, с. 35], більшість високорозвинутих країн світу віддає перевагу розвитку м'ясного скотарства. М'який клімат та наявність значних площ природних кормових угідь в Житомирській області, зокрема в зоні Полісся, сприяють розвитку галузі скотарства. Нарощування виробництва м'яса великої рогатої худоби в досліджуваному регіоні відповідає вимогам повноцінного харчування населення, сприяє ефективному використанню ресурсів та природно-економічних умов регіону, і особливо важливе значення має те, що ця продукція в найменшій мірі накопичує радіонукліди.

За розрахунками науковців, річна норма споживання м'яса на 1 людину повинна складати 82 кг, у тому числі 35 кг яловичини і телятини. У Житомирській області спостерігається тенденція до зменшення споживання м'яса на душу населення. Так, якщо на душу населення споживалося м'яса та м'ясопродуктів у 1990 р. 65,8 кг, то у 1995 р. – 41,1, у 2000 р. – 36,2, у 2005р. – 33,1, у 2006 р. – 35,8, у 2007 р. – 37,9 кг [5]. Частка м'яса великої рогатої худоби при цьому дорівнювала приблизно 35 %. Серед причин зменшення споживання м'яса населенням області є значне скорочення його виробництва. Так, в Житомирській області у 2007 р. порівняно з 1990 р. виробництво м'яса в цілому зменшилось на 113 тис. т, або у 3,5 раза, у т.ч. яловичини і телятини відповідно на 69,2 тис. т, або в 4,1 раза. У структурі м'яса всіх видів яловичина і телятина займають найбільшу питому вагу, зокрема: у 1990р. – 58 %, у 2007р. – 50 % відповідно (табл. 1).

*Таблиця 1. Виробництво м'яса в Житомирській області за видами
(у забійній вазі; тис. т)*

Показники	Роки					
	1990	1995	2000	2005	2006	2007
Всього	158,8	87,3	63,6	45,1	48,7	45,8
у т.ч. :						
яловичина і телятина	91,8	50,3	33,4	18,9	25,1	22,6
свинина	46,9	26,7	21,2	20,9	17,6	18,3
баранина і козлятина	1,1	0,6	0,3	0,1	0,2	0,2
м'ясо птиці	16,4	8,4	7,3	3,9	4,8	3,5
м'ясо кролів	1,5	0,7	0,6	0,4	0,3	0,7
конина	1,1	0,6	0,8	0,9	0,7	0,5

За останні роки найбільшими виробниками м'яса великої рогатої худоби в області є господарства населення, частка яких в загальному обсязі виробництва м'яса ВРХ з кожним роком збільшується, зокрема: у 2000 р. – 49 %, у 2005 р. – 53 %, у 2006 р. – 65 %, у 2007 р. – 62 % відповідно (табл. 2).

Таблиця 2. Виробництво м'яса всіх видів за категоріями господарств в Житомирській області

Показники	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
<i>Господарства усіх категорій</i>						
М'ясо всіх видів (у забійній вазі), тис. т	158,8	87,3	63,6	45,1	48,7	45,8
у т. ч.: яловичина і телятина	91,8	50,3	33,4	18,9	25,1	22,6
свинина	46,9	26,7	21,2	20,9	17,6	18,3
м'ясо птиці	16,4	8,4	7,3	3,9	4,8	3,5
<i>Сільськогосподарські підприємства</i>						
М'ясо всіх видів (у забійній вазі), тис. т	105,7	45,1	21,8	11,4	12,2	13,4
у т. ч.: яловичина і телятина	86,0	37,5	17,3	8,9	8,9	8,7
свинина	16,7	6,2	3,5	1,5	2,4	4,0
м'ясо птиці	1,2	0,8	0,6	0,7	0,7	0,5
<i>у тому числі фермерські господарства</i>						
М'ясо всіх видів (у забійній вазі), тис. т	-	0,0	1,4	0,8	1,0	1,2
у т. ч.: яловичина і телятина	-	0,0	1,0	0,7	0,8	0,8
свинина	-	0,0	0,4	0,0	0,2	0,3
м'ясо птиці	-	0,0	0,0	-	-	0,1
<i>Господарства населення</i>						
М'ясо всіх видів (у забійній вазі), тис. т	53,1	42,2	41,8	33,7	36,5	32,4
у т. ч.: яловичина і телятина	5,8	12,8	16,1	10,0	16,2	13,9
свинина	30,2	20,5	17,7	19,4	15,2	14,3
м'ясо птиці	15,2	7,6	6,7	3,2	4,1	3,0

Погіршення економічного стану сільськогосподарських підприємств негативно вплинуло на зниження ефективності виробництва м'яса великої рогатої худоби. За період з 1990 р. по 2007 р. рівень рентабельності виробництва м'яса великої рогатої худоби у сільськогосподарських підприємствах області зменшився з 35,7 % до 40,4 %.

Загальна ситуація у виробництві м'яса великої рогатої худоби в регіоні характеризується погіршенням натуральних показників ресурсовіддачі, що супроводжується падінням вартісних показників окупності витрат, призводить до значного подорожчання виробленої продукції. В існуючих умовах задоволення споживчого попиту і підвищення обсягів виробництва м'яса великої рогатої худоби можливі завдяки системі економічних важелів – цінового паритету, життєздатної кредитної системи, підвищення купівельної спроможності населення та ін.

Вирішення проблеми виробництва екологічно чистого м'яса великої рогатої худоби і формування його ринку в районах Житомирської області, що зазнали радіаційного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, можливе за рахунок розвитку галузі м'ясного скотарства.

До причин, які гальмують процес становлення галузі м'ясного скотарства в

досліджуваному регіоні, слід віднести те, що реалізаційні ціни на товарний молодняк, одержаний від м'ясних і молочних порід, однакові і тому витрати на його вирощування відшкодовуються лише на 57,6 %. У таких економічних умовах розведення м'ясної худоби стає для господарств не вигідним тому, що, по-перше, відсутні власні кошти для поліпшення існуючих та створення нових пасовищ, придбання кормозбиральної техніки, реконструкції старих приміщень, не забезпечується створення міцної кормової бази, запровадження ресурсозберігаючих інтенсивних технологій годівлі та утримання м'ясної худоби і на цій підставі підвищення її продуктивності. По-друге, внаслідок монополізації сфери м'ясопереробної промисловості неможливо господарствам реалізувати м'ясну худобу за цінами, які б враховували високий вміст у яловичині білка, амінокислот та інших поживних речовин.

Враховуючи те, що у м'ясному скотарстві повільний обіг капіталу, то господарства регіону надають перевагу розвитку молочного скотарства та скоростиглим м'ясним галузям, зокрема свинарству, птахівництву. Зазначені проблеми спричиняють поступовий занепад галузі м'ясного скотарства, тому необхідно вжити дійових заходів організаційно-економічного і фінансового характеру для збереження і ефективного ведення галузі.

Основними напрямками ефективного і сталого розвитку галузі м'ясного скотарства у найближчій перспективі в досліджуваному регіоні є:

- впровадження заходів щодо збільшення чисельності м'ясної худоби. Так, згідно з наказом Мінагрополітики і УААН від 21 жовтня 2003 р. "Про розвиток спеціалізованого м'ясного скотарства в Україні", яким затверджено цільову програму "М'ясне скотарство", передбачено забезпечити у 2012 р. збільшення чисельності поголів'я м'ясної худоби в цілому по Житомирській області до 45,8 тис. гол., у т.ч. корів – 27,1 тис. гол.;

- створення і впровадження в господарствах інтенсивної системи виробництва повноцінних, дешевих, стандартних кормів I класу (силос, сінаж, сіно), високоякісних комбікормів, преміксів, білково-вітамінно-мінеральних добавок. Необхідно інтенсифікувати виробництво кормів з одночасним проведенням заходів, спрямованих на зниження забрудненості кормів радіоактивними елементами;

- підвищення якості кормів, в результаті забезпечення господарств вітчизняною ефективною, доступною за цінами кормозбиральною і кормопереробною технікою за рахунок пільгових, багаторічних (10–20 років) державних і приватно-комерційних кредитів, як це зроблено в Німеччині та інших розвинутих країнах;

- збільшення продуктивності молодняка до 500–600 г приросту на добу при витраті кормів на одну голову 20–25 ц корм. од. Продуктивність худоби була і залишається одним із найважливіших факторів формування економічної ситуації в галузі;

• зниження собівартості виробництва м'яса ВРХ на основі розробки та впровадження екологічно безпечних енерго- та ресурсозберігаючих технологій його виробництва;

• вдосконалення системи ціноутворення. Для економічної зацікавленості господарств у вирощуванні м'ясної худоби ціни необхідно формувати з урахуванням якості м'яса. Ціни на м'ясо спеціалізованих порід повинні бути на 25–30 % вищими, ніж молочних. Необхідна розробка та диференціація цін залежно від рівня екологічної чистоти. Зниження рівня забрудненості яловичини шкідливими речовинами повинно стимулюватися підвищенням її реалізаційних цін. Принципово важливим є положення: ціни реалізації повинні забезпечувати виробникам екологічно чистої яловичини прибуток не менший, ніж яловичини, вирощеної при звичайній технології. Важливим є вирішення питання ціноутворення на м'ясо ВРХ з урахуванням інтересів сільськогосподарських товаровиробників та переробників, тобто обґрунтування й узгодження нормативів витрат на вирощування худоби та її переробку для подальшого формування ціни;

• державна підтримка м'ясного скотарства завдяки цільовим багаторічним пільговим дотаціям конкретно на кожну голову м'ясної худоби, як це успішно практикується в країнах ЄС, де 90% маточного поголів'я м'ясної худоби отримує державну дотацію;

• поглиблення інтеграції сільськогосподарських товаровиробників з підприємствами комбікормової промисловості, м'ясопереробними підприємствами та торгівельними організаціями, встановлення між ними взаємовигідних економічних відносин.

Висновки

1. Збільшення виробництва м'яса великої рогатої худоби в Житомирській області можливе за рахунок ефективного і сталого розвитку галузі м'ясного скотарства. Згідно з державною програмою розвитку тваринництва України на Житомирщині питома вага м'яса ВРХ, отриманого від спеціалізованої м'ясної худоби у 2010 р., повинна становити 15–20 %.

2. Сталість розвитку галузі м'ясного скотарства в регіоні повинна включати стабільне виробництво конкурентоспроможної, високоякісної продукції, підвищення її економічної ефективності.

3. Державна підтримка м'ясного скотарства повинна відбуватись завдяки цільовим багаторічним пільговим дотаціям на кожну голову м'ясної худоби.

Перспективи подальших досліджень повинні бути зосереджені на питаннях, пов'язаних з еколого-економічними проблемами регіону; формування стратегії розвитку аграрних підприємств регіону; функціонування ринку м'яса; покращення інвестиційного клімату та залучення іноземних інвестицій в сільське господарство Житомирської області, що дасть можливість покращити стан

виробництва, рівень його технічного оснащення, сприятиме вирішенню соціальних та екологічних проблем.

Література

1. Березівський П.С. Ефективність виробництва і формування ринку продукції скотарства в Карпатському регіоні / П.С. Березівський. – Львів: Укр. технології, 1998. – 256 с.
2. Богданов Г.О. Досвід ведення м'ясного скотарства в Німеччині та інших країнах ЄС / Г.О. Богданов, В.М. Кадиба // Вісник аграрної науки. – 1999. – № 1. – С. 35–40.
3. Концепція розвитку м'ясного скотарства в Україні на період до 2010 року / [відп. за вип. Г.Т. Шкурин]. – К., 1999. – 66 с.
4. Месель-Веселяк В.Я. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України / В.Я. Месель-Веселяк, О.В. Мазуренко; під наук. ред. акад. УААН П.Т. Саблука – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 198 с.
5. Статистичний щорічник Житомирської області за 2007 р. / Гол. упр. статистики у Житомир. обл. – Житомир, 2008. – 146 с.
6. Окопний О.М. Відродження тваринництва в Україні та напрями його розвитку / О.М. Окопний // Економіка АПК. – 2003. № 5. – С. 3–8.
2. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції: практ. посіб.) / за ред П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 2000. – 556 с.